

Klima- og miljødepartementet
Kongensgate 20

0153 Oslo

[Vår dato:
31.01.19

[Vår ref.:

[Saksbehandler:
Cathrine Lillo-Stenberg

Innspill i forbindelse med ny melding om kulturminnepolitikken

Stavkirkene er med sin høye alder, trekonstruksjoner og særpregede uttrykk en spesielt verdifull del av bygningsarven vår, hvorav den ene, Urnes stavkirke, er innlemmet på UNESCOs verdenarvsliste. Stavkirkene regnes sammen med vikingskipene som Norges viktigste bidrag til verdenskulturarven. De er landets eldste, stående bevarte trebygninger og det er viktig å sikre en forsvarlig forvaltning av stavkirkene fremover.

Stavkirkeprogrammet

Bevaringsprogrammet for stavkirker som ble igangsatt i 2001 etter stortingsmeldingen «Leve med kulturminner» har vært en suksess. Staten har bidratt med over 130 millioner kroner for å bringe stavkirkene opp på et ordinært vedlikeholdsnivå. Dette har vært et meget viktig tiltak for å sikre at bygg og interiør er istandsatt og at de fremover kan ivaretas med et løpende vedlikehold. Stavkirkeprogrammet har gitt mulighet for å bruke tradisjonshåndverk og utvikle kunnskap.

Stavkyrkjeeigarforum

I 2014 ble nettverket for eierne av de norske stavkirkene «Stavkyrkjeeigarforum» stiftet. Nettverket har et valgt styre med årsmøtet som øverste organ. Formålet med forumet er å ivareta og fremme stavkirkeeeiernes felles interesser og bidra til at stavkirkene blir tatt godt vare på og har en forsvarlig drift. Forumet jobber for å sette søkelyset på felles problemstillinger og temaer som angår alle eierne og har blant annet laget en felles nettside www.stavechurch.com rettet mot turister. Stavkyrkjeeigarforum ønsker med dette å takke for innsatsen i Stavkirkeprogrammet, men samtidig peke på noen muligheter og utfordringer det blir viktig å ta tak i fremover.

Stavkirkenes besøkstall i 2018

Besøkstallene viser at stavkirkene er populære besøksmål. For 2018 viser statistikken at mer enn 530 .000 personer løste inngangsbillett for omvisning i våre stavkirker. Oversikten nedenfor inkluderer ikke alle de alle som stopper opp ved stavkirkene for å se og ta bilder, men som ikke løser billett. Det er heller ikke inkludert tall for kirkelig bruk av de 17 soknekirkene.

Tallene viser at det er stor variasjon i antall besøk i den enkelte stavkirke. Til sammen har de tre stavkirkene som er på museum, Gol, Garmo og Haltdalen rundt 300.000 besøk. Fortidsminneforeningens Borgund hadde nær 50.000 besøkende, tett fulgt av menighetskirkene Lom

med rundt 40.000 og Heddal med 32.300. Nederst i besøksstatistikken finner vi syv stavkirker som ligger på under 1000 besøk i året. Se figur 1. for antall besøk fordelt pr. stavkirke.

Figur 1 Antall stavkirkebesøkende i 2018

Kirke	Antall besøkende 2018	Kirke	Antall besøkende 2018
Gol	192470	Eidsborg	4823
Garmo	85524	Undredal	3517
Borgund	49159	Nore	1813
Lom	39576	Hegge	1637
Heddal	32300	Rødven	1615
Haltdalen	21697	Grip	1500
Urnes	20077	Rollag	1018
Kvernes	15526	Reinli	959
Ringebu	15500	Hedalen	701
Hopperstad	15441	Øye	480
Røldal	10077	Lomen	340
Torpo	7522	Høyjord	180
Kaupanger	5414	Flesberg	169
Uvdal	5333	Høre	155

Stavkirker og verdiskaping

I sommer kunne vi lese om det store antallet besøkende som kom til blant annet Geiranger. Det var tendenser til kø og forurensning fra cruisebåter og det ble uttrykt stor misnøye blant både lokalbefolkning og turister på hvordan forholdene var. I den kommende satsingen på reiselivet blir det viktig å utvikle flere destinasjoner for å spre antallet besøkende ut til flere områder i landet. Det er fjord, fjell og stavkirker som brukes for å lokke utenlandske turister til Norge. Merkevaren stavkirker er derfor en stor ressurs i et verdiskapingsperspektiv ved utvikling nye reisemål.

Bærekraftig utvikling av besøket ved stavkirkene

Det fremgår av besøksstatistikken for 2018 at noen av stavkirkene tar imot mange flere besøkende enn andre. En bærekraftig utvikling innebærer en mulighet for å sikre at stavkirker som i dag har mange gjester og begynner å nærme seg en tålegrense, kan avlastes gjennom utvikling av nye destinasjoner i områder hvor det er stavkirker med lavt besøk. Å legge til rette for en slik utvikling fordrer at man utvikler mer kunnskap om hvordan dette skal gjøres på best mulig måte og at det legges til rette for en større grad av overordnet samarbeid mellom reiseliv og stavkirkeiere i forhold til besøksutvikling enn det som gjøres i dag. I en tid da reiselivet ønsker å tilby mer kulturbaserte opplevelser har stavkirkene mye å tilby.

Stavkirker og klimaendringer

Effekten av klimaendringene når også stavkirkene og de kan komme til å arte seg forskjellig fra stavkirke til stavkirke. Alle vil oppleve mer nedbør i tiden fremover. For noen av dem vil det bli

våtere enn for andre. Eksempelvis vil 8 av stavkirkene befinne seg i områder som ifølge Metrologisk institutts klimaframskrivninger for perioden 2030-2060 får mest nedbør. Det blir viktig å ha et stort fokus på hva endret klima gjør med stavkirkene fremover. Utvikling av tilpassede vedlikeholdsrutiner blir viktig for å møte de klimarelaterte utfordringene man står ovenfor.

Overføring av kunnskap om håndverkstradisjoner og produksjonsmåter

Riksantikvaren stiller krav om bruk av milebrent tjære på stavkirkene blant annet fordi dette ble brukt opprinnelig og fordi de ønsker å opprettholde tradisjonen med milebrenning. I dag er tjerebanken nesten tom, og de som har lang erfaring med produksjon av tjære og som har vært faste leverandører til tjerebanken begynner å bli gamle. Man må sikre kompetanseoverføring til nye tjerebrennere. Milebrenning foregår som regel på dugnad og i form av frivillig innsats. Det blir viktig å legge til rette for incentivordninger for produksjon av tjære fremover. Det er også nødvendig med deling og utvikling av kunnskap om bruk og påføring av tjære.

Stavkirkenes eierstruktur

Stavkirkene forvaltes innenfor ulike eierstrukturer. 3 stavkirker eies av forskjellige museer. Norsk folkemuseum med Gol stavkirke, Maihaugen med Garmo stavkirke, og Sverresborg med Haltdalen. Fortidsminneforeningen eier i alt 8 stavkirker. De resterende 17 er ordinære soknekirker i Den norske kirke og eies og forvaltes av 15 kirkelige fellesråd i små kommuner. Kompetansen til å ivareta stavkirkene varierer mye innenfor de ulike eierstrukturene. Museumsstavkirkene og Fortidsminneforeningens stavkirker har i større grad tilgang til kunnskap om løpende vedlikehold enn tilfellet er for mange av soknekirkene.

Fortsatt fokus på stavkirkene fremover

Utfordringene det pekes på, vil være for krevende både faglig og økonomisk til at den enkelte eier kan ta tak i dem på egen hånd. Skal man få utnyttet stavkirkenes potensiale må man også legge til rette for at det kan skje på en bærekraftig måte. Staten har allerede bevilget mye penger til å sette dem i stand og det er bra. Nå må man følge opp videre for å sikre et forsvarlig vedlikehold av denne unike kulturarven. Målet må være at vi som har ansvaret i dag legger et godt grunnlag for at også fremtidige generasjoner kan få oppleve stavkirkenes historiske sus og særpreg.

Vennlig hilsen

Stavkyrkjeeigarforum

Håvard J. Russnes
Styreleder